

Lära och utvecklas tillsammans!

Studiematerial

**Med nyfikenheten i bagaget:
Resan till svenskheten**

Petros Gougoulakis

Kompetensutveckling för sfi lärare
Lärarhögskolan i Stockholm
Myndigheten för skolutveckling

www.lhs.se/ruc/sfi

2005

Med nyfikenheten i bagaget: Resan till svenskheten **- en personlig berättelse om glädjen och prövningen att träda in i en ny språklig och nationell gemenskap**

Om livet vi har framför oss vet vi ingenting. Framtiden är förbehållen våra drömmars lekfullhet. Livet vi redan har levt tycks däremot vara lättare att överblicka. Likväl visar det sig ganska svårt att berätta om det. En berättelse är oftast en sammanhållen historia där olika händelser följer efter varandra i tiden. Med facit i hand luras man nästan tro att ens livshistoria vecklas ut som om den följde en genomtänkt plan. Men jag tror inte på det. Det enda vi kan vara säkra på är, att vi växer upp med en massa drömmar och en inneboende drivkraft med blicken vänd mot det okända. Miljön vi växer upp i formar oss. Samtidigt är vi en del av den miljön och vi påverkar miljön oavsett om vi vill det eller ej. Vår identitet byggs upp i de otaliga möten vi råkar hamna i, eller avsiktligt väljer att delta i, eller tvingas till.

Denna text är en berättelse om några erfarenheter, som jag har haft förmånen att göra sedan den dagen jag lämnade mitt Grekland för att börja studera i Sverige. Det du kommer att läsa nedan är inte min livshistoria – åtminstone inte hela min livshistoria. Jag vill inbjuda dig till en resa – min svenska resa - med avstigningar på ett antal hållplatser där jag får möjlighet att dela med mig av mina upplevelser och intryck.

Tanken och handlingen

Av någon outgrundlig anledning blev jag vid 16-års ålder upptagen av tanken att åka utomlands. Den okända världen bortom mammas bakgård utövade en ovanligt stark lockelse över mitt sinne. Ett nytt liv hägrade, som jag, och bara jag, kanske kunde planera och styra över. Att vägen dit gick genom studier hade jag fått klart för mig. Än idag och mer än trettio år senare fascinerar jag av denna tidiga insikt. Varifrån fick jag det inpräntat att studier var medlet till ett självstyrt liv?

Numera befinner jag mig i den privilegierade situationen som pedagogiklärare att fundera över denna fråga i mer ”professionella” termer. Men då var det annorlunda. Miljön jag växte upp i var minst sagt bildningsfientlig. Böcker, med undantag för skolböcker, ingick inte i omgivningens livsstil. Vår horisont var begränsad och valmöjligheterna obefintliga. Att tänka sig andra sysselsättningar än de som förekom i bygemenskapen var otänkbart – ja, nästan

tabubelagt. Ofta fick man höra att vidarestudier och det andra livet, som följer med dessa, var förbehållet andra och inte oss.

Jag kan inte heller utesluta att jag använde studieargumentet taktiskt för att övertyga mina föräldrar om mina utvandringsplaner. Hur skulle det annars se ut om jag plötsligt åkte iväg utan deras välsignelse? Vad skulle släkt och vänner tänka om det? Jag visste att mina föräldrar skulle stödja mig bara det handlade om något så ädelt som att studera. Innerst inne kände jag deras skräckblandade vördnad inför den värld som inte var deras och som de hade blivit utestängda från. Nu såg de en möjlighet att genom mig överskrida den osynliga mur som omgärdade dem. Lika lite som mina föräldrar visste jag själv vad jag skulle studera. Studie- och yrkesorientering var liksom inget ämne som existerade i min skolas kursplaner. Skolan jag gick till var världsfrånvärd med huvudsaklig uppgift att förvalta ett arv av döda språk, abstrakt vetenskap och sedlig fostran. Drill i latin och klassisk grekiska, matematik och astronomi, filosofi och kristen etik var medlet och tukten det slutgiltiga målet. Det var en skola som dagligen påminde oss om att vi inte var värda något. Med sin auktoritära inramning lärde den oss underkastelse, bildningsförakt och konsten att överleva maktens godtycklighet.

Mitt "rendezvous" med svenskan

Mötet med det svenska utbildningsväsendet blev en omskakande upplevelse. Jag anmälde mig till en intensivkurs för utländska studenter på Kursverksamheten vid Lunds universitet. Varje dag i fyra månader pendlade jag mellan Malmö och Lund för att delta i svenskundervisningen. Jag kan inte komma ihåg att jag var frånvarande någon gång. Tiden jag tillbringade tillsammans med mina studiekamrater under Lenas mycket kompetenta pedagogiska ledning minns jag med värme. Flera gånger har jag haft anledning att fundera över innebörden av det s.k. lustfyllda lärandet och kommit fram till att det var ungefär som när jag lärde mig svenska i Lund. Det hade nog att göra med den vänliga stämning som rådde i gruppen. De trygga studierutinerna och de lagom höga studiekraven. De spännande studiekamraterna från mer eller mindre exotiska länder med annorlunda språk, seder och beteenden. Och mötet med andra synsätt, erfarenheter och smakuttryck. Gruppen var en outsiders källa till diskussioner, till tankeutbyte och lärande. Det känns som ett privilegium att ha fått vara med i en sådan studiemiljö präglad av den mångfald som de olika deltagarna representerade. Idag tror jag mig veta att inte alla studiegrupper med liknande sammansättning automatiskt skapar gynnsamma

inlärningsmiljöer. Det ställer krav på det pedagogiska ledarskapet och förmågan att nyttja mångfalden i studiearbetet.

En motiverad studiegrupp och en vidsynt, vänlig och kunnig ledare är goda förutsättningar som främjar ett gott och framgångsrikt lärande. Lena, min första lärare i svenska, hade samtliga dessa egenskaper. Men det betyder ändå inte att man lär sig - som i mitt fall - svenska utan vidare. Förutsättningen är att syftet med att lära sig språket är klart och att man insett vikten av att kunna använda språket i ett socialt sammanhang. Att lära sig ett språk måste kännas meningsfullt. Inläring och aktiv användning av ett nytt språk berör en människas hela livssituation, livshistoria och livsprojekt. Det är en utmaning av stora mått som kräver mod, vilja och tro på en bättre framtid för den lärande individen. Ytterst handlar det om nyfikenhet och en önskan att träda in i en ny språklig gemenskap. Språkutbildningens uppläggning bör samtidigt erbjuda de studerande möjlighet till autentiska möten med den värld som de förväntas erövra.

Förförståelsen och nyorienteringen

Inför utvandringen till Sverige försökte jag förbereda mig så gott jag kunde. Jag var mycket receptiv för allt som handlade om Svea Rike och som gav eko ända till den grekiska landsbygden där jag växte upp. Lyckligtvis hade jag tät brevkontakt med en vän från gymnasietiden som ett år tidigare hade åkt till Sverige för att studera på Tekniska högskolan. Han bidrog till att avliva många av de myter som var i omlopp om Sverige och lyckades förmedla en ganska nyanserad bild av det svenska samhället. Inte minst gällde det synen på svenskorna...! Sammantaget skapade jag i mitt inre en mycket positiv bild av ett välorganiserat samhälle, med vänliga människor och mycket progressiva politiska institutioner, som visade respekt för medborgarna och deras behov. För övrigt var min brevkompis angelägen om att understryka att jag inte skulle tro att livet i Sverige skulle vara en dans på rosor.

Som nyinvandrad i ett främmande land söker man sig till sina egna landsmän – om det nu råkar finnas några sådana där man bor. I Malmö där jag hamnade först, kom jag i kontakt med en välmående grekisk koloni med medlemmar i olika åldrar och olika lång vistelsetid i Sverige. De umgicks med varandra i sin förening, i olika klubbar och på en del kaféer. Man blir nästan beroende av att besöka dessa miljöer den första tiden i det nya landet. Dina

landsmän är en ovärderlig informationskälla som orienterar dig i det nya landskapet. Du får t ex veta var du skall anmäla dig för att lära dig språket och vem du skall vända dig till för att få ett arbete, trots att det mestadels handlar om något städjobb på kvällen eller som springpojke i köket på en restaurang. Du får även giltig kunskap om vilken hjälp du kan få från olika institutioner och myndigheter samt, förstås, om vilket nöjesutbud som finns att tillgå. Här delar människor med sig av surt förvärvade erfarenheter och här knyts nya vänskapsband. Du blir en del av en gemenskap som binds samman av den gemensamma etniska bakgrunden, det egna språket och de likartade livsvillkoren – främlingskapet och den krypande rotlösheten. Snart inser du att denna skyddade värld är påtvingad och absolut inte självvald. Det är inskränkthetens lilla universum. Det är ett försvar mot utanförskapet som invandrade vanligen drabbas av p g a språksvårigheter, avsaknad av politiska resurser för deltagande på lika villkor i det offentliga livet och svag anknytning till arbetslivet.

Relativt tidigt kunde jag märka att det inom den egna gruppen frodades allsköns fördomar mot majoritetssamhället. Självklart framställdes ”de andra” i något sämre dager i jämförelse med ”oss”, som var guds utvalda på jorden och därför begåvade med allt sådant de andra saknade helt eller delvis. Uppenbart var att de mest tvärsäkra påståenden om svenskarna fälldes av dem som knappast umgicks med andra än de egna landsmännen. Idag kan jag finna det smått fascinerande med vilken lätthet man kunde berätta om Sverige och dess invånare. Man visste hur svensken *var* trots att man knappast hade utväxlat mer än enstaka fraser med någon svensk. Företeelsen med förutfattade meningar om andra, som vi inte känner eller varit i närmare kontakt med, behöver inte betyda att omdömena är enbart negativa. De kan t o m vara mycket positiva beroende på vilka erfarenheter man hinner göra och vilka situationer man råkar hamna i.

Resan går vidare

Jag hade förmånen att kunna distansera mig från den egna gruppens förlamande grepp tack vare universitetsstudierna i Lund. Studenttillvaron erbjuder tillfällen till gränsöverskridande möten som vidgar ens horisont. Du skaffar dig nya vänner med liknande intressen, men inte nödvändigtvis samma bakgrund. Du lär dig nytt hela tiden. Du tvingas ompröva tankar och beteenden som du tog för givna och självklara. Du gör dig själv till föremål för dina studier. Du bildar dig och formar dig till något du inte ens kunde föreställa dig var möjligt. Ja, du är nästan dömd till det.

Mot denna bakgrund börjar din relation till den egna sociala, kulturella och etniska bakgrund att problematiseras. Du ställs inför en rad konfliktsituationer som inte sällan verkar vara olösliga. Din identitet ifrågasätts och dina lojaliteter omdefinieras. Gamla sanningar visar sig vara obegripliga och nya uppenbaras grundade på egna upplevelser och ställningstaganden. I ett sådant läge avkrävs du lojalitet mot den värld du är på väg att lämna bakom dig, samtidigt som du blir medveten om att vägen till den värld du träder in i är utan återvändo.

Jag valde att lösa denna konflikt genom att engagera mig för de grekiska ungdomarna. Det som drev mig att ställa upp var dessa ungdomars behov av stöd och framtidshopp och övertygelsen att de förtjänar en bättre framtid än sina föräldrar. Konflikten med den egna gruppen var därmed ett faktum. Mötet med en traditionsbunden kultur och en modern livsstil i kombination med ett generationsuppror kunde tidvis få explosionsartade uttryck. Än idag undrar jag vad som är värst: en krock på etnisk grund eller på sociokulturell grund?

Sammanträffanden och tillfälligheter

Under denna tid i slutet av 1970-talet bestod min nära vänskapskrets av antingen lärare – både svenskar och grekiska hemspråkslärare – eller lärarstuderande. De senare var mina korridorkamrater vid studenthemmet Piraeus. Vägen därifrån till Lärarhögskolan i Malmö var inte lång. Jag kom in på den då nystartade hemspråkslärarlinjen som inrättades i hemspråksreformens kölvatten.

Valet att utbilda mig till lärare var inte planerat men verkade vid den tidpunkten ge mig ett tillfälle att under ett par års tid tänka igenom vad jag egentligen skulle vilja göra med mitt liv. Styrkan i hemspråkslärarutbildningens innehåll och uppläggning var dess nära anknytning till den aktuella invandrar- och utbildningspolitiska debatten. Personligen var jag mycket intresserad av denna debatt som gav ytterligare näring åt mitt intresse för samhällsfrågor och särskilt sådana med internationell koppling. Mitt politiska engagemang kanaliserades genom det studentfackliga arbetet. Jag valdes en period till studentkårens informationsansvarige. I den egenskapen var jag redaktör för kårens tidning Entusiasten. För första gången i mitt liv kändes det som om ansvaret jag fick var mig övermäktigt. Jag tog dock denna utmanande uppgift på största möjliga allvar och blev så till den grad uppslukad av uppdragets allvar att mina studier började bli lidande. Snart upptäckte jag att jag hade att kämpa mot en rad oöverstigliga hinder, som t ex det svenska språket. Dittills hade jag invaggats i en illusion av

att jag hade lärt mig språket och att jag relativt obehindrat kunnat göra mig förstådd och kommunicerbar. Men när jag stod inför uppgiften att skriftligt formulera mig visade det sig att det som kom fram liknade mer grekiska än svenska... Tack och lov var det många kamrater på studentkåren som gärna ställde upp och både språkligt och innehållsmässigt granskade mina textalster. Det var en mycket intensiv och oerhört lärorik period i mitt liv som påverkade mig på många sätt. Jag utvecklades för varje dag som gick och jag lärde mig ständigt nya saker. Där tror jag en del intressen grundlades som delvis avgjorde de val jag kom att göra senare i min studie- och yrkeskarriär.

Sverige – ”en studiecirkeldemokrati”

Parallellt med studierna på Lärarhögskolan arbetade jag på kvällarna som cirkelledare i grekiska på ett studieförbund i Malmö. I den egenskapen träffade jag många fantastiska människor med vilka jag delade samma intresse, nämligen Grekland och det grekiska språket. Cirkelledarskapet fick mig att mogna som person och växa som människa. Det var en av de mest ansvarsfulla uppgifter jag har haft i mitt liv. Varje sammankomst var en kamratträff där det rådde ett vänligt samtalsklimat. Vad jag bidrog med var förhoppningsvis att hjälpa deltagarna att lära sig grekiska. Men deltagarna gav mig mycket mer tillbaka. Där förstod jag hemligheten med läraryrkets tjusning av att ständigt lära sig.

Studiecirkelmiljön präglade min syn på lärandet och formade mitt pedagogiska förhållnings-sätt. Mötet med den svenska folkbildningen, genom de grekiska studiecirkelarna, utvecklades så småningom till en livslång kärlek. Ju mer jag lärde känna folkbildningens pedagogiska filosofi, dess uppkomsthistoria och betydelse för människors bildning desto mer ville jag veta om detta fenomen. På de cirkelledarutbildningar jag blev erbjuden att delta fick jag lära mig att betrakta eleverna på kursen som jämlika deltagare med egna erfarenheter och med samma rätt som ledaren – och inte läraren – att komma till tals, uttrycka sina tankar och dela med sig av sina erfarenheter. Jag kunde se att folkbildningens värld knappast hade något gemensamt med de miljöer jag hade upplevt som elev i skolan eller den verklighet jag tränades att verka inom som lärarstuderande. Då började jag samtidigt bli medveten om varför min utbildning i svenska på Kursverksamheten i Lund var så annorlunda upplagd än jag var van att bli utbildad på. Jag blev därför ännu mer nyfiken på pedagogikens underbara värld. Jag bestämde mig för att fördjupa mig ytterligare i lärandets mysterier och utbildningens betydelse för individens,

kulturens och samhällets utveckling. Vägen till vidarestudier i ämnet pedagogik ledde mig till en doktorsavhandling om den svenska folkbildningen och lärande i studiecirklar.

Arbetet med avhandlingsämnet var för mig en resa in i den svenska själen. Jag ansträngde mig att förstå och förklara varför svenskar väljer att umgås i studiecirklar. Än idag är jag lite osäker på mina egna tolkningar men det är mycket som tyder på att samvaron i studiecirkelliknande former under årets långa, kalla och mörka perioder är ett genuint svenskt umgängessätt. I studiecirkelns informella och lagom reglerade samspel kunde människor i flera generationer komma till tals, lyssna på nyheter och andras tankar samt ta initiativ till att lära och göra saker tillsammans. Ingen känner sig tvungen till det. Deltagandet är fritt och frivilligt. Nyfikenheten och intresset att lära sig är den som förenar deltagarna.

Cirkeldeltagandet är självstyrt och ingen känner sig förpliktigad till mer än vad man kommer överens om att göra. Historiskt sett har människor i studiecirklar fått möjlighet att utveckla sådana förmågor som var i överensstämmelse med de krav som ett demokratiskt samhälle ställer på sina medborgare. De lärde sig att visa respekt för andras uppfattningar och utvecklade en benägenhet till kompromisser. Just denna benägenheten omvittnas vara ett svenskt mentalitetsdrag som anses ha bidragit till uppkomsten av en specifik svensk politisk kultur.

Mitt på resan

Flytten till Sverige var inte menad att bli långvarig. Det hela var tänkt som ett äventyr med en slutstation som skulle nås när utbildningen var färdig. Men färdig kände jag mig inte, varken med lärarexamen eller med fil.kand.-examen. När jag fortsatte på forskarutbildningen började mina föräldrar undra vad jag höll på med. Jag misstänkte, att de inte riktigt trodde på mina forskarplaner av den enkla anledning, att de inte visste vad detta handlade om. Snarare trodde de att jag hittade på en anledning att inte återvända. De hade önskat se mig komma tillbaka till byn med ett diplom och göra dem stolta. Jag är nästan säker på att deras aningar om att det var något ”konstigt” med mig bekräftades och att Sverige hade en dålig inverkan på mitt sätt att tänka. I vilket fall som helst var de mina föräldrar och de älskade mig ändå. Så småningom insåg de, att jag var tillfreds med det jag höll på med och det var skäl nog för dem att förlika sig med att jag hade blivit...svensk. Sverige kändes inte heller så avlägset som förr och sedermera tillhörde våra länder samma union – Europeiska Unionen.

Vad är det egentligen som styr våra liv och påverkar våra livsval? Normalt sett framkastas vi i denna värld med en uppsättning förmågor som utvecklas i olika grad beroende på den stimulans uppväxtmiljön – och inte bara under barn- och ungdomsåren – erbjuder oss. Utbildningens roll är central i sammanhanget. Tillgången till utbildningsmöjligheter och framförallt utbildningens kvalitet är avgörande för de anlag och dispositioner medlemmarna i ett samhälle har möjlighet att utveckla. Rätten till utbildning och lärande i ett demokratiskt samhälle garanteras samtliga dess medlemmar. Rätten till utbildning i en demokrati bör lämpligen även vara förknippad med en skyldighet att vilja lära sig. Denna skyldighet har med de uppgifter som en myndig medborgare måste klara av att utföra i ett modernt samhälle.

Ett modernt samhälle kännetecknas vanligen av såväl etnisk som kulturell mångfald. En förutsättning för en fungerande samhällsgemenskap är medlemmarnas aktiva deltagande i det offentliga livet. Medlet är kommunikationen som kräver goda språkkunskaper. Inte minst gäller detta dem som invandrat i ett nytt samhälle. Inträdet till denna nya samhällsgemenskap går via erövrandet av dess språk.

Av olika anledningar lyckas inte alla invandrade med att lära sig behärska det svenska språket trots att de har bott länge här i landet. Förklaringen för många av dem kan finnas i utanförskapets onda cirkel och har ofta sin grund i strukturella problem. Det får förstås inte betyda att man får finna sig i att vara ett offer för dessa strukturers mer eller mindre osynliga makt. Människan – varje individ – har också makt att påverka och även förändra de strukturer som synes leva sitt eget liv. Men för det krävs "en hel bys" ansträngningar som bemyndigar en (oavsett om man råkar vara etnisk svensk eller icke-etnisk svensk) att tänka själv och agera. En sådan process kräver sina sociala sammanhang, t.ex. arbetsplatser, föreningar, studiecirkel, inom vilka språkets betydelse uppenbaras. Det är i sådana offentliga miljöer behovet uppstår att göra sig hörd och förstådd. Det är i sådana sammanhang som gränsöverskridande möten kan äga rum. Det är där språket kommer till användning och utvecklas som kommunikationsmedel. Det är där förståelse för varandras villkor skapas.

Petros Gougoulakis är lärarutbildare vid Lärarhögskolan i Stockholm